

A NÉMET NYELV AZ UTASÍTÁSOKBAN.

Megjegyzések Bartos Fülöp cikkére.

A Magyar Pædagogia f. év októberi számában ismerteti Bartos Fülöp Mihelics Károlynak «Német nyelvtanításunk a felsőbb osztályokban és az imitativ módszer» című programmértekezését. Ez ismertetés érdekesen fejtegeti a német nyelvtanítás helyzetét a gymnasiumban és azon eredményre jut, hogy a gymnasium nem teljesítheti azt a feladatot, hogy a német *beszédre* tanítson. E feladatot pedig — Bartos szerint — a gymnasiumi Utasítások, megtoldva a tanterv követelményeit, tényleg rá róvják az iskolára. Az Utasítások e célzatának kimutatására Bartos két helyet is idéz a gymnasiumi Utasítások általános részéből. (L. Magyar Pædagogia okt. szám, 534. l.).

E két hely idézésének, illetőleg értelmezésének módjára vonatkozólag kívánok a következő sorokban egy-két megjegyzést tenni. A cikk egyéb tartalmát, melynek nagy részével különben egyetérték, ezuttal nem érintem.

Jól tudom, hogy Bartos egészben véve őszinte hive és elismerője gymnasiumi Utasításainknak, és hogy csak örülni fog, ha sikerül őt arról meggyőzőm, hogy az Utasítások ellen hangoztatott vádjai nagyrészt igazságtalanok. Erre különben némi jogot is adott nekem Bartos, midőn szóba hozta a Budapesti Szemle szeptemberi számában megjelent tanulmányomat.

Bartos, miként mondtam, szemére veti a gymnasiumi Utasításoknak, hogy a német nyelvi tanítás céljául az újabb német irodalom megértése és a magyarból németre való fordítás mellett még a *beszédet* is kitzüzik. Hogy az Utasítások ezt tényleg megkövetelik, azt Bartos a következő idézetekkel akarja támogatni: 1. «A tanárnak soha sem szabad szem elől tévesztetni, hogy a középiskola nyelvtanításának *tulajdonképeni feladata a nyelvvel való gyakorlati elbánás ügyességének megszerzése*». 2. «A német nyelvnek első sorban gyakorlati fontossága és haszna juttatott helyet gymnasiumainkban. Ez élő nyelv tanításának *egyik főfeladata azért a nyelvnek czélszerű begyakorlása*». Az itt a nyomtatásban kiemelt részek Bartos idézetében vannak ily feltűnően nyomtatva, és úgy látszik az Utasítások e szavaira építi is Bartos első sorban a maga vádjait.

A ki e helyeket így olvassa, miként Bartos őket idézi, az talán vele együtt azt fogja hinni, hogy az Utasítások e kifejezésekben: «gyakorlati elbánás» és «czélszerű begyakorlás» csakis a *beszédre*, az élőszóval való társalgásra gondolhattak.

A ki azonban e helyekre a maguk teljes összefüggésében olvassa, a mint az Utasítások szövege mutatja, az mindenesetre gondosabb átértés után másképp fog vélekedni az Utasítások czélzatáról.

Bartos ugyanis, bizonyára csak a bizonyítékkeresés érthető hevében, kiszakította e helyeket összefüggésükből olyan módon, hogy majd fontos utómondatokat, majd pedig közbeeső magyarázó mondatokat egyszerűen elhagyott, vagyis úgy idézett, a mint az igazságot kereső és róla másokat is meggyőzni akaró írónak — Bartost pedig ilyennek ismerjük — soha semminemű körülmények között idézni nem szabad.

A Bartostól idézett helyek közül ugyanis az első csak kezdőrészre egy mondatnak, mely egész teljességében így hangzik :

«A tanárnak sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy a középiskola nyelvtanításának tulajdonképeni feladata a nyelvvel való gyakorlati elbánás ügyességének megszerzése, tartózkodnia kell tehát mindenemű nyelvtani subtilitás feszegetésétől vagy linguistikai tudományosságnak felesleges érvényesítésétől ; kerülnie kell egyszersmind a műszók bőségével visszaelő nyelvtanulás terhét, valamint az elvont szempontok túlságából eredő homályosságot». (L. «A gymnasiumi tanítás terve és a reá vonatkozó Utasítások» 1889. kiadása 22. l.)

A ki ez egész mondatot így a mint van, elolvassa, azt hiszem, egy perczig sem kételkedhetik abban, hogy itt a «gyakorlati elbánás» csak ellentétül van odatéve a «nyelvtani subtilitások», a «linguistikai tudományosság» és az «elvont fogalmak túlságá»-val, vagyis, hogy a «gyakorlati elbánás ügyessége» itt csak azt jelenti, hogy a tanár az irodalmi műveket olvasni és megérteni tanítson. Hogy itt a *beszéd* csakugyan eszébe sem juthatott az Utasítások szerzőinek, azt Bartos egy kissé nagyobb figyelem mellett már abból is láthatta volna, hogy az idézett mondat korántsem vonatkozik egyesegyedül a német nyelvtanításra, hanem mint az illető pont címe félreérthetetlen módon bizonyítja, az összes idegen nyelvek tanítására, tehát a latinra és görögre épügy, mint a németre. Azt pedig csak nem hihette Bartos, hogy ezen nyelvekben is megkívánják az Utasítások a beszédbeli jártasságot. Hogy ezt nem is hitte, kitűnik cikkének azon mondatából is, melyben a 49 heti órával ellátott latin nyelvtanításról constatalja, hogy azt felmentették a harmadik czél, a beszéd, alól. (L. Magy. Pæd. f. é. 535. l.)

Még világosabban bizonyítja az Utasítások általános részének ártatlanságát a német beszédre való tanítás dolgában a Bartostól idézett második hely, ha t. i. a maga egész összefüggésében olvassuk. Ez ugyanis teljes épségében így hangzik :

«A német nyelvnek első sorban gyakorlati fontossága és haszná juttatott helyet gymnasiumainkban, minthogy a főiskolára készülő ifjú e nyelv révén juthat legkönnyebben és legközelebb egy gazdag tudomá-

nyos irodalom forrásaihoz. Ez élő nyelv tanításának egyik főfeladata azért a nyelvnek czélszerű begyakorlása». (Utasítások 1889. kiad. 24. l.)

Ki érthetné félre, hogy mi az a «gyakorlati fontosság és haszon», melyet az Utasítások emlegetnek? Az okhatározó «minthogy»-os mellékmondat értelmében nyilván ismét csak az, hogy a gymn asiumból kilépő ifjú értsen meg német könyveket. Miképen történjék az e czélnak megfelelő «czélszerű begyakorlás», arról hallgatnak e helyt az Utasítások és egy árva szóval sem említik itt a beszédet vagy társalgást.

Azt hiszem, egészen nyilvánvaló dolog tehát, hogy Bartosnak az Utasítások ellen mondott vádaira nézve a tőle idézett helyek semmitsem bizonyítanak, sőt ellenkezőleg azt mutatják, hogy az *írók megértése* a német nyelvtanításnak is legfontosabb *gyakorlati célja*, épúgy, mint a görög vagy latin tanításnak.

S az Utasítások általános részében — Bartos pedig tulajdonképen csakis ebből idéz — nem is akadunk egyetlen egy sorra sem, mely azt bizonyítaná, hogy szerzői a német beszéd begyakorlására gondoltak volna.

Hogy azonban Bartosnak megmutassam, hogy a fentebbiekben nem épen az Utasításoknak, hanem első sorban az igazságnak és az idézésben elengedhetetlen pontosságnak akartam a szószólója lenni, felhivom Bartos figyelmét az Utasítások oly helyére, melynek alapján a maga szempontjából igenis váddal illethette volna az Utasításokat.

Ezt a helyet megtalálja Bartos a Részletes Utasításoknak a német nyelv tanítására vonatkozó észrevételeiben (az 1889. kiadás 83. lapjának második kikezdése). E hely igenis emlegeti a nyelvnek szóban és írásban való minél pontosabb elsajátítását és ajánlja is a «kellő óvatosság» mellett a német nyelven való tárgyalást, sőt megengedi azt is, hogy a legfelsőbb két osztályban a tanítás már nagyjórészét német nyelven folyjon.

Az e helyen található utasítások egy része tudvalevőleg csak az Utasítások újabb kiadásaiba (1887 óta) került bele, és ellenük intézhetné esetleg Bartos a maga támadásait.

De még egyszer, egész határozottsággal el kell e támadásokat hártanunk az Általános Utasításokról, melyek első megjelenésüktől kezdve mai napig változatlanul megmaradtak azon elvi magaslaton, melyhez még sokáig óvó tisztelettel kell feltekintenünk akkor is, ha a részletekbe, a mi helyes és szükséges dolog, bővítő vagy javító kézzel belenyulunk.

WALDAPFEL JÁNOS.